

улуг Тиилелгениң байырлалы-биле!

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ УРУГЛАР СОЛУНУ

СЫЛДЫСЧЫГАШ

№18
(2882) Май
6
вторник 2008
чыл

1945 чылдың март 1-де үндезилеттинген.
1990 чылдың февраль 1-де катап тургустунган.

Хүннүн үнери: 5.42; ажыры: 21.11
Хүн дүргүнүн узуну: 15.29.
Айның үнери: 5.23
Ажыры: 23.30

Солун вторник санында үнөр.
Садар өрттээ дугуржулга езугаар.

● Май 6 — Тыва Республиканың Үндезин Хоойлузу — чаа Конституция хүлээп алган хүн. Эрге-ажыктарывысты камгалап турар ыдык Хоойлуус хүнүн тава-рыштыр, ак-көк Тыва-выстың бүгү чонунга изиг байырывысты чедирип тур бис! Ынак төрөөн Тыва-выс бурунгаар сайзырап, хөгжүзүн-не!

Владимир СЕРЕН-ООЛ

ДАЙЫНЧЫ САЛГАЛ ЫРЫ

Эрткен дайын чылдарында
Экер-эрес ады үнген.
Совет солдат дугайында
Чонда тараан мактал-ла хөй.

Дошкун чылдар эзирлери —
Тоолчургу маадырларның
Чаагай херээн салгап алган
Чалданыш чок чалыылар бис.

Хайыралыг Төрөөн чуртту
Камгалаар дээн ыдык чаага,
Кандыг эрлер амы-тындан
Харам чокка чарылбаан дээр.

Дидимнерге өлүм турбас.
Дириглер дег чурттап артар.
Чыскаалывыс одуруунда
Чыккыладыр базып чорлар.

Оттук чылдар хүрежинин
Оруктары Берлин чедип,
Алдар бүргөөн Тиилелгени
Аймак чонга мөнгө шааннаан.

Төлдеринер — амгы салгал
Төлөптиг бис, херек дизе.
Бөгүн-даа бол солдаттар бооп,
Бөмбүрзектин тынын аар бис.

СЫЛДЫСТЫҢ МЕДЭЭЛЕРИ

И.Ч.М.М.М.

Частын болгаш күш-ажылдың байырлалында. Арат шөлүңге Май 1-нин демонстрациязы болуп эрткен. Аңаа бичи уруглардан эгелээш күш-ажылдың хоочуннарынга чедир идепкейлиг киришкен.

● Ол-ла хүн “Хүреш” стадионунга Тываның В.Көк-оол аттыг хөгжүм-шии театрының 72 театр сезонунун байырлыг хаашкыны болгаш тыва спорттук чайгы сезонунун байырлыг ажыдышкыны болган.

● Май 3-4

хүннеринде, хөгжүм-шии театрынга Санкт-Петербург хоорайның театр Академиязын 2003 чылда дооскан тыва национал студияның 5 чылынга турсааткан оюн-көргүзүглери: Н.Гогольдун “Кадайланышкын” деп ши болгаш “Тыва метеорит” деп концерт-шоу болган. Аңаа доозукчуларның башкылары сцена чугаазының кафедразының эргелекчизи, доцент Елена Александровна Крушинишкая биле пластиктиг кижизидилге кафедразының эргелекчизи, доцент Татьяна Трофимовна Селянинова олар кижип, өөреникчилериниң дугайында чылыг-чымчак сөстөрүн чугаалаан.

ЧЫЛДЫҢ ЧАГЫДЫП ТУРАР МЕН

Бистин библиотекавыс дугайында бижикседим. Ол Самагалдай суурнун А.Ч. Кунаа кудумчунда турар. Библиотеканың эргелекчизин Наталья Капсыловна дээр. А библиотекарь — Саяна Шырап.

Бистин библиотекавыс-та кандыг-даа журналдар бар: “Первоклаша”, “Ер-лаш”, “Мурзилка”, “Том и Джери”, “Ну, погоди!”, “Молоток”, “Штучка”.

“Барби” дээш оон-даа өске. Ында мээң ынак солунум “Сылдысчыгаш” база бар. Мен “Сылдысчыгажымны” чылдың-на чагыдып ап турар мен. Силер база, уруглар, солунунары чагыдып алырынче далажынар. Библиотекаже база хүннүң барып турунар.

Алдын-Белек ДАЖЫ,
Самагалдай школазы,
5 “Б” класс.

Чагыдылга-2008

Солунум сен

“Сылдысчыгаш”,
“Сылдысчыгаш”,
Шынчы, ынак мээң өңнүм.
Чечен-мерген сөстөр кожуп,
Сенден хөйүнү өөрөндим.

Өөредилгээ, каяа-даа бол,
Өнүктежир солунум сен.
Сеткилимини хөлзедиптер,
Чечен сөстүг солунум сен.

Долаана МОНГУШ,
Шекпээр школазының
доозукчузу.

2008 чылдың 2-ги чартынында чагыдылга кампаниязы чоруп турар. Чагыдылганың 6 айда өрттээ — 164 рубль 52 коп. Школаңарга “Сылдысчыгаш” солунну хөйү-биле чагыдып алыр дээш идепкейлиг ажилдаарынче силерни кыйгырдымыс!

Идегел-биле, “Сылдысчыгаштын” коллективи.

2008 ЧЫЛ – Россия Федерациясында Өз-бүлө чылы

Тес-Хем кожуунун улуг назылыг, хүндүлүг кижилеринин бири. Мээң кырган-авам, Узукчаа Билзет Сууянмаевна май айда 83 харны харлаар. Бичиизинден эгелеп, улгадып назылагыже чедир хой кадарып, малчыннап чораан. Күш-ажылдың хоочуну. Эки ажилдап чорааны дээш, хой шаннал-макталдарны ап келген. Амгы үеде Самагалдайда эмчи уруунга дузалажып, уйнуктарын азы-

Чогаадыкчы конкурс “Өзүмнөр-2008”

“Мээң өг-бүлөм — чоргааралым”

өөрүп чугаалаарга бистерниң мал-маганга, чонувуска сонуургалы-выс көдүрлүп келир. Калдак-Хамар артын канчаар казып, аштап, орук кылып турганын, акызы Дуганчының анаа даргалап ажилдап тургаш кинога тыртыртканын, Ада-чурттуң дайынының үезинде акылары Оюн Биче-оол, Чооду Далаа база думалары Эренчин Виктор, Чооду Кунгаа олар өске-даа эштери-биле белектер чыып, чорудуп турганын бөгүн болуп турган ышкыш кылдыр чугаалап

Ол шупту 10 ажы-төлдү өстүрүп кижизиткен. Амгы үеде 8 уруглары эки ажилдап, чурттап чоруурлар.

Чижээ, Кызыл кожуунун Каа-Хем суурда улуг уруу Чочай Бегзиевна болгаш ийи оглу Виктор, Вадим хуу ажил-агыйын кылып чоруурлар. Кызылда улуг оглу Владимир Бегзиевич агрономнап ажилдап тургаш, хүндүлүг дыштанылгаже үнзе-даа, анаа олурбайн, танныылап ажилдап турар. Уруглары: Татьяна Кызыл-

“Демир-үжүк шенелдеи”

ЧАГЫП-СӨГПЭЭР

Эртен эрте оттуп кээр мен
Аш-чем чыды думчукка кээр
Эргим кызын эргеледип,
Авам мени чемгерип каар.

Уругларын школаже
Уурук-суурук үдегилээр.
Өөредилге, ажил-ишке
Өөренирин чагып-сөглээр.

Мария ХЕРТЕК

Тээли ортумак школазы, 10 класс

• Уруглар чуруп тур

Кырган-ававыс ышкыш болуксаар бис

ражып, өстүржүп чоруур.

Бистер, кырган-ававыстың уйнуктары, анаа ынак болгаш ону хүндүлээр бис, а ол бистерни эки кижилер болзун дээш чагып-сургап, өөредип чоруур. Төрөөн бойдузунга, төрөл чоңунга, мал-маганга ынак болгаш бо-ла оларның дугайында биске чугаалап чоруур. Ылаңгыя, Шуурмактың каас-чараш, чурумалдыг Сайлыг-Хем деп черге кодан-кодан өшкү-хойларның көвүдөп, оларлар чедишпейн чораанын, арат-чоннун демниг, ажилгыр турганын сеткил-сагыжындан

олулар. Кырган-ававыс ышкыш ажилгыр-кежээ, быжыг туруштуг, угаанныг болуксаар бис.

Кырган-ававыс бажыңга анаа олуруп шыдавас, бир-ле чүвени кылган-туткан, аш-чем кылган азы дааранган олурар. Арыг-шеверге ынак болгаш бичи-ле бок көрүп каанда холу-биле шымчыктап чыгаш, бок савазынче октаптар. Хары улуг-даа болза сагыш - сеткили аныяк, боду сергек. Хоорайда уруглары бистер, кырган-ававыска үргүлчү чедип турар бис, бистин келгени-виске ол аажок өөрүүр.

да библиотекада, Лилия Берт-Даг школазында, а Самагалдай суурда уруу Валентина эмчиде болгаш оглу Борис хуу ажил-агыйда хой чылдарда кызымаккай ажилдап чоруурлар.

Хүндүлүг, ынак кырган-ававыска өөрүп четтиргенивисти илередип, ам-даа үр чурттаарын, кан-дег кадык болурун база өртем-чейде бүгү-ле эки чүүлдерни күзө-вишаан, изиг байырывыс чедирип олур бис.

Аяна ШИМИТ,

Кызылдың 5 дугаар школазының
7-ги класында уйнуу.

• Психологтук оюн “Бодуну шылга!”

• бир эвес солун, ном туткан болзунарза, долзуу-биле кичээнгейинер ында турар ужурулуг

• кижик көвей болган тудум, артык шимчээшкенини соксадыр.

Ынчангаш хой кижилерин черлерде улус ширин, кудайгай, халалыг ышкыш көстүр. Шынында интимниг зонада хой кижилер дээп турар болгаш, кижилер камгалаалдыг байдалда сумкаларын мурнунче, холдарын, буттарын “шоочалай” тудуштуг тудары ол. Ынчангаш хой кижилерин аразыңга чаңгыс хорадаачал, туттунмас кижик агрессиязын илередир болза, чүү-даа үнүп болур. Ынчангаш шагдаалар бөлүк кижилерин тарадыр сывыртаар. Бо онзагай чүүл чурум үрээшкенини улуг хоорайларда, сырый кудумчуларда чүге хөйүлдөп айтырыпта хамааржыр. Мээң бодалым-биле, тыва кижик көшкүн байдалга чурттап, интимниг зоназы хостуг чораан. Ам чаңгыс черде бөлүгөжүп, турум чурттаарга, үргүлчүлүгү стресс бүүрөктер бестеринге деггеш, аарыгларга удурланыр иммунитетин кошкадып, тенек-аарыг мөзү-шынарга чедирип турары ол. Бир эвес ийи тыва кижик чугалажып турар болза, аразы 3-4 метр. А американын аразы 1 метр, японнарның аразы чартык метр. Ынчангаш америк биле

“АВАМ ЧАРАШ”. Алдын-Сай
ДОНГАК чурасан, 6 харлыг,
Кызылдың №11 уруглар сады.

КИЖИНИҢ ДЕВИСКЭЭР КЫЗЫГААРЫ

Дириг амыганныр, куштар, балыктар тускай чурттап турар черлеринг, камгалаалдыг чоруурун бис билир бис. Кижик бүрүзү база тускай көзүлбөс куржак кызыгаарлыг болурун чоокта чаа амыганы. Чурт бүрүзү шериглер-биле камгаланган шыйгылыг кызыгаарлыг. Чурттуң иштинде база үлөлгөлөр бар. Чижээ, областар, штаттар, графстволар. Олар кожууннар, хоорайлар дээш ылгалыр. Оон суурлар, кудумчулар дээш хагдынчак бичин кызыгаарларга чарлы бээр. Ында чурттап чоруур улус анаа тааржып, өске эжелекчилер-биле дайылдажып чорааны ол.

Африканын джунглизинге өскөн арзылаң чүс-чүс километр черни эжелеп чурттаар, зоопаркка клеткага өскөн арзылаңга чүгө каш метр чер хамааржыр. Кижик база ындыг. Японнар хой кижик аразында чурттап өөрени берген, кызыгаары эвээш. А тыва кижик хой кадарар черинден эгелээш аниаар черинге челир улуг девискээрин ажиллаар.

1. Интимниг зона (15-тен 46 см.). Бо эң-не кол зона. Чүгө чок кижилерин, ада-мези, ажы-төлу, дөргүл-төрөлдери, чок сеткил-сагыштыг эштери ол кызыгаары эртин шыдаар.

2. Боттун зонасы (46 см. - 1,2 метр). Бо дээрге шайлагаларга, байырларда, кады ажилдап турар улус-биле харылзаа тулар зона-дыр. Бир эвес сыр танывас өске кижик чоокшуладыр кирер болза, бис шыжыгып, анчыгызынар бис.

3. Социалдыг зона (1,2 м. - 3,6 м.). Бо дээрге шоолуг танывас улус-биле харылзажыр зона-дыр. Чижээ, слесарь, почтаны, чаа кижик, агитатор.

4. Хой-ниги зонасы (3,6 метрден ынай). Хой бөлүк кижилер чоогунга бо хире кызыгаарга турарывыска биске эпчок болбас.

Бир эвес танывас кижилер-биле силеринг интимниг зоналарга чеде бээр болза, чүрөөнөр шапкылынып, ханынар дүргөдөп, шыңгынынар дыңзып, халдап болуаргалыг алаар. Класска чок эдержир уругтар боттарының зоналарының иштинге турар. Кыдыгындан кижик кирери берге. Өске кижилеринг эпчоксундурбазы-биле алдын дүрүмнү күүсег. **Дистанцияны сагы!**

Концерттерге, спортзалдарга, кудумчу автобузунга күүсөдир дүрүмнөр:

- чугаалашпаңар
- улусту топтап кайтаңар
- арында шимчээшкенин эвээжидир

япон бизнесменнеринг чугаалажарын тырттыргаш, дүрген шимчедип көөр болза, япон кижик американын сүрүп, чыгап турган ышкыш болур. А шынында олардан айтырар болза, япон кижик улуг тынар: “Американын соок-тур”. А америк кижик: “Азиаттар эмин эрттир чөңгөзөшүр, базар-дыр” — дээр.

Хоорай кижик холунун шензэн шимчепейн, 46 см ырак сунгаш мендирээр, а суур кижик кайы ырактан-на 1,2 метрден холун сунуп, күштүг чайгаар. Шуут тайга, хову кижилерин 9 метр черден холун чайгап азы бажын ковайтып, бергүнүштүп эртер. Чукоткада чурттап чыгар ивигилг шанактарындан-даа дүшпейн, ырактан кымчыларын чаа туруп болур. Өөреникчи кижик онаалга кылып булунуг турар.

Өг-бүлениң кижикчилерини база тускай зоналарлыг болур. Авазының — кухня, ванна. Авазының — гараж, херим ишти. Кижик бүрүзүнүң ынак сандайы, азы туруп болур. Өөреникчи кижик онаалга кылып булунуг турар.

Даалга. 1. Силеринг зоналарда кижилерин сайгарып боданар. Бир эвес чөшчөзөп чок чыгаар улус бар болза, “дистанцияны тут” деп болур сен.

2. Кижилеринг алдынарындан янзы-бүрү шимчээшкенин деггешке чурту. Эң-не солун чуруктарыны солунче чорудуп көр.

Саяна ДАРГЫЙ-ООЛ, психолог

• Уруглар болгаш өг-бүлө

УРУГЛАРЫНГА ЫНАК БОЛУРУ КҮЗЕНЧИГ

Чокта чаа "Идегел" школа-интернатка "Өг-бүлө — кижилерниң эң-не үнелиг чуулдериниң бирээзи" деп темалыг ада-не хуралы болуп эрткен.

Анаа интернатта өөренип, чурттап турар уругларның ада-нелеринден, башкылардан ангыда өске-даа уругларга хамаарылгалыг албан-органнарга, массалыг информация чепсектеринин төлээлери база кырышкен.

Хуралдың кол сорулгазы — уруглар биле ада-нелерни чоокшулаштырып, бот-боттарын эки билчиринге дуздалыгы болган.

Школа-интернаттың директору Светлана Николаевна Аракчаа интернаттың ажил-амыдыралы-биле чыгылганнарын таныштырган.

Интернатта амыдыралында берге байдалга таварышкан, психолог-тут эмчи дузазы херек уруглар өөренип турар. Ынчангаш ук школага чүгле эртемнер башкылары эвес, а тускай специалистер — психолог, педиатр, психотерапевт, окулист, логопед, дерматолог база херек. Школада ниитизи-биле 34 башкы бар. Оларның 13-ү — эртемнер башкылары, артканнары — тускай специалистер болгаш интернаттың ажилдакчылары.

Оон мурунда чылдарга бодаарга, уругларның өөредилгеге хамаарылгазы шыңгырап, тускай кичээл-

"Идегел" школа-интернаттың директору С.Н. АРАКЧАА

дерге идепкейлиг кээп турар апарган. Оларның чангыс күзели — эки өг-бүлөгө чурттаары. Уругларның чугаалап турары-биле, идеалдыг өг-бүлө — ада-иези алгышпас, водка ишпес, шупту цирк баар, уругларын эттесес, чарылбаан, кады чурттап турар, уругларының сагыш-сеткилин билдир, оларга ынак өг-бүлө болуп турар. Интернатта уруглар бажынында байдалы кайдыг-даа болза, дөмей-ле чаныксаар.

Чогум интернаттың турар чери уругларга таарышпас, солдаттар чурттап турган казарма-даа болза, башкылар болгаш ажилчыннар болдунар-ла аргалары ажылгап, бүгү-ле таарымчалыг байдалдарны тургузар дээш кызып турарлар. Башкылар өөреникчилеринин баштайгы спортчу чедиишкиннеринге чоргаарланып турар.

Школаның психолог башкызы

Аяна Седип-ооловна Нат бодунун илеткелинге интернатта уруглар болгаш оларның ада-нелери-биле чоок танышып, билчип алыры-биле "Ада-нелер өрээлинге" удаа-дараа ужуражылгаларны организилап турарын дыңнаткан. Өг-бүлелериниң ниити саны — 62, оларның 54-ү социалдыг айыылды тургузуш болур бөлүккө хамааржыр. Аяна Седип-ооловна бир нарын айтырыгларын бирээзинге доктааган. Ол болза интернатта уругларның быжыглаттыг бажынары чок болуп турары.

Хуралга назы четпээннер-биле ажилдаар албан черлериниң өске-даа төлээлери кижип, сөс ап чүве чугаа-

Уругларның кылган ажилдары

лааннар. Психотерапевт эмчи Сайлык Валерьевна Ондар бодунун ажилының уг-шини-биле таныштырып, ада-нелерге дуза көргүзеринге беленип илереткен.

Кол-ла чүве — уругларына ынак болуп, оларны камнап, эки кижизидип, өстүрери — ада-нелериниң сорулгазы дээрзин хуралга түңдөөн.

Урана МОНГУШ.

Авторнуң тырттырган чуруктары.

Интернаттың, өөреникчилери келген салчыларга концерт көргүзүп турары

• Уруглар болгаш хоойлу

Ынчалдыр Таңды кожуунга апрельдин ийиги чартында хары угда ийи чаш читкен. Баштайгызы апрельдин 16-да Кочетов суурга, ийиги оол апрельдин 22-де Межегей суурга читкен. Межегей суурга читкен Ангырак Оюнуу дилээринче Таңды кожуунуң иштиги херектер килдизиниң ажилдакчыларын шуптузун. ТР-ниң криминалдыг милиция ажилдакчыларын чоруткан турган. Межегей суурнуң чагырга чери бүгү чурттакчы чоңу бут кырынга тургускан. Оолду кондур, хүнзедир дилээниниң соонда, апрель 23-те 11 шак үзүнде Межегей школазының өөреникчилери Ангыракты суурдан бир километр хире черде аргадан тып алган. Оолдун кадының байдалын хынап көөрү-биле эмчиге чыгырган.

А Кочетов суурдан читкен Саганды Оюнуу ада-нези Кызыл

КИЧЭЭНГЕЙЛИГ БОЛУҢАР!

Милиция ажилдакчыларына "Уруг читкен" деп сөстөрдөн коргунчут медээ чок. Уругларның бодалы улуг кижиден шуут ыггалдыг болгай. Үш харлыг чаш та кайнаар кылаштап чоруй баар чүве, кым билдир боор. Анаа аза берген болза экизи ол. Ынчалза-даа бистиң амгы сайзыраңгай үевисте уругларны кандыг айыыл манаас дээр.

хоорайда чурттап турар. Ол кырган-авазы, кырган-ачазының чанынга турган. Кожаларының чугаалап турары-биле, үш харлыг чаш колдуунда-ла хайгаарал чок кудумчуга хүнзээр турган. Апрельдин 16-да база Сагандыны улус суурнуң ол-бо талазынга, сөөлгү катап автобус доктаар черниң чанынга көргөн болуп турар. Кежээ бичии оол келбеске, кырган-авазы биле кырган-ачазы төрелдериниң бажында хонган деп бодааш, дилевээн. Чүгле эртенінде төрелдерин эргип кезээш, оолду тыппайн, дүне 23 шак үзүнде милицияга дыңнаткан. Милиция ажилдакчыларының дилээшкиннери кандыг-даа түңнел бербээн. Апрельдин 23-те бичии Саганды дириг деп сөөлгү идегел өшкен. Апрельдин 24-те милиция ажилдакчылары оолдун читкенинге хамаарылгалыг улустун изинче үнүп, оларны туткан. Амгы үеде истелге ажилдары чоруп турар.

Үстүнде ийи таварылганың болган чылдагааны — уругларның хайгаарал чок болганы.

ТР-ниң "Иштиги" херектер яамызының хөй-ниитиниң айыыл чок чоруун хандырап милицияның

Килдис начальниги Саида Сени

назы четпээннер талазы-биле килдистиң начальниги Саида Сениниң дыңнатканы-биле, бо чылдың бирги кварталында болгаш апрель айда республиканың иштиги херектер килдистеринче 37 уругнуң читкениниң дугайында 35 дынадыг кирген. Саганды Оюндан өскези шупту тыпты берген.

Хүндүлүг ада-нелер, кырган-авалар, кырган-ачалар!

Чай дужуп, чылыг үе келген. Уруглар даштыгаа, арыг агаарга ойнап, үеңиз хөй кезиң кудумчуга эрттирери билдингир. Ынчангаш уругларыңарны хайгаарал чокка арттырбайн, кичээнгейлиг болуңар!

Урана САНЧЫ.

Таныжыңар: Чингис ТЫРЫК

Чингис Тырык Өвүр кожуунун Ак-Чыраа ортумак школазының 8-ки класының өөреникчизи. Ол школада өөреникчилериниң бот-башкарылга удуртулгазында культура сайыды болуп турар. Кончуг талантылыг, ырлаарына сундулуг, кожуун болгаш суму чергелиг мөөрейлерниң тиилекчизи. Чингистин баштайгы шүлүүн силерге бараалгаттывыс.

ӨВҮР ЧЕРИМ

Кара дагже үнүп келгеш,
Кашпадардан харай бээрге.
Каш чүзүн малы оыттаан
Каас чараш Өвүр черим.

Тайга чарын эргий чурттаан
Таан баштак малчыннарлыг
Малы көвей, аңы байлак
Магаданчыг Өвүр черим.

Кадыр-кашпал тайга-сыны,
Талыгырда менгилери.
Карактарны сорунзалаан,
Тааланчыг ырым болдун.

Мөчөк шыңган ээлери
Мөгелерниң чурту черим.
Чогаалчылар көвей үнүп,
Чонун алгаан Өвүр черим.

Сыгытчылар, хөөмейжилер
Сырын үнү база мында.
Малын сүрген кадарчылар
Мактап ханмас Өвүр черим.

Чингис ТЫРЫК.

«Кым-даа, чүү-даа уттундурбаан»

КЫЗЫПЧЕ ЫНАК БАШТЫҢЧЫВЫС ЭШ ТОКАГА

Таңды кожуунуң Межегей школазының 74 санын өөреникчилери бистер, ТАР Биче Хуралының 4 дугаар сессияның шийтпирлерин танышкаш, сеткиливистиң ханызыдан бир үнбиле байырлааш, ада-нелеривистиң ажылынга дузалажып тургаш тышкан артыкшылдыг чүүлдеривистен «ТАР» деп аттыг эскал-

рили ужар-хеме тударынга 500 акшаны чыылдырдывыс. Маадырлыг Кызыл Шеригге болдунар-ла аргаларбиле материалдыг дузаламчыны улам-на күштелдиривисти хүлээдивис.

Ынак баштыңчывыс эш Тока делгерезин!

Межегей школазының өөреникчилеринден.
11/1 - 43 ч.

«Номчукчунуң бодалы»

ТЫВА ЭКИ ТУРАЧЫПАРГА ТУРАСКААТКАН КИНО КАЖАН БОЛУР ИРГИ?

Ада-чурттуң Улуг дайыныга киржи чораан эки турачы дайынчыларывыс дугайында төөгүп турар кинону тургузуп көргүсө деп бодалдар мени дүвүредип чоруур. Тиелгениң хүннери эртип-ле турар, а бистерде чонга көргүзөр чүү-даа чок.

Оларның ат-алдарын көдүрүп, аныяк өскенге өөредиглиг, чоргааралды хайныктырып кээр кинону тургузуп, чонга көргүзөр үези келген эвес бе? Бо талазы-биле кандыг ажилдар чоруп турар ирги? Айтырыг база берге дээрзи билдингир. Акша-хөрөңги хөй хереклеттинер, тускай сценарий тургузар, төөгүнүшүн көргүзөр, хөй солунсеткүүл, номнарны, чугула документиленни чыыры дээн ышкаш, өске-даа организастыг айтырыглар-ла хөй. Ынчалза-даа черле шимченип, ажылдап эгелезивиссе, эртемденеривис, чогаалчыларывыс, депутаттарывыс, төөгүчүлеривис, чонуус анаа олурбас-ла боор.

Мээң бодалым болза тыва чоннун дайын мурнунда амыдыралын, хөгжүлдэин, дайынның болгаш күш-ажылдын хоочуннарынын чугаазынга үндөзүлп көргүзүп эгелезе. Оон дайынның эгелээнин чон канчаар хүлээп алганын, кандыг хемчеглер ап турганын, күш-ажылчы чедишкиннерин, тыва-орус чоннун эп-найыралын тода көргүспүшөөн, чоннун Кызыл шеригге белек чыып, чорудуп турганын көргүзери чугула болгу дег.

Дайынче чоруур тыва эки турачыларны чыып, белектеп турганын база оларны дайын шөлүнче үдөп турда арат чоннун Улуг-Хемниң кыдыында

паром чанындан шериглер-биле байырлажып, ырлап, шүлүктөп, чагыг-сөзүн берип турганын, сагыш-сеткилге арттар кылдыр көргүзери чугула (Кара-Хаактың паромун-даа ажылдап болгай-ла).

Дайынчыларның дайынга канчаар киришкенин көргүзери харын берге боор, ындыг-даа болза кол маадырлар: айттыг шеригниң командири капитан Кечил-оолду, лейтенант Сат Бүрзекейниң, старшина Дажы-Серенниң база оларның дайынчыларының өвүр-хевирин, Чүргүй-оол маадыр баштаан танкистерни, санитарка кыстарны, шериг ужудукчуларывысты көргүскөн болза солун-на болур боор.

Дайындан ээп келген шериглерни уткуп, ужуражып, өөрүшкүнүң карак чажын, ынакшыл-найыралдың, тайбың ажылче шымныгып кирип турар сценаны көргүзери база чугула.

Ындыг кинону үндүрүп алзывысса, аныяктарның патриоттук кижидилгезинге база тыва эки турачы маадырларывыстың чырык аттарын кезээ мөңгедө, тураскаал кылдыр арттырарывыстың бир үндөзүн деп бодаар мен.

Берге дээш олурбайн «Нингис-Хаанның айтышкыны-биле...» деп кинону үндүргөн А.Борисовтан дуза айтырып, Москвада М.М. Вершининни консультант болурун-даа дилеп көргөй-ле.

Бир эвес демниг, бодамчалыг, улуг сорулгалыг тыва кинонун үндүрүлгезин эгелеп алзывысса, кинонун театрларга көстүп келиринге идегелим улуг.

Анатолий НАМДАК.
Хоочун башкы.

СОЛУН КОНЦЕРТИН БАРААЛГАТКАН

Май 5-те салым-чаяаныг уруглар-биле ажылдаар чогаадыкчы лаборатория «Кыйгы» Тиелелге хүнүңгө уткуштур Хоочуннар бажынында дайынның болгаш тылдың хоочуннарынга уругларның киржилгези-биле солун программалыг концертти организаастаан.

Аңаа Кызылдың №4

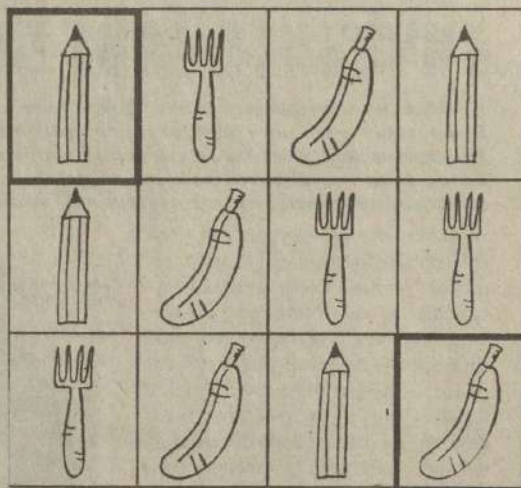
школазының өөреникчизи Катя Инюхина «Эхо любви» деп ырыны, Аракчаа Шугдуржап «Пороша» деп С.Есенинниң шүлүүн аяныг чараш күүсеткеннер. «Поиск» клубтун «Ложкари» ансамблдин киржикчилери орус улустун ырларын ыаш омааштарга ойнап күүсеткени солун болган. Кызылдың №3

школазының өөреникчилери хоочуннарда дайын дугайында шүлүктөрин номчуп, «Солнечный круг» деп ыры ырлааннар.

Уруглар хоочуннарда гвоздикалар, боттарынын кылган откриткаларын белекке бергеннер.

ЧУРУКТА: «Ложкари» ансамбль концерт үезинде.

БОДАН, ТЫП, БОДАП КАГ!

Мында хана-карактарда Карандаш, банан, серээни чураан. Хана-карактарның эң-не эгезинде карандаш, а эң-не сөөлүндө банан чуруттунган. Бодалганы карандаш чураан хана-карактан эгелээш банан чураан хана-каракка доозар. Шын дес-дараалашкаа: Карандаш, серээ, банан.

Тыппааннарда хары
Апрель 29-та үнгөн №17 «Сылдысчыгашта» «Бодан, тып, бодап каг!» деп

рубрикада Хаванчыгаштын Күскеден айтырган айтырыгы: «Чагыдылган бар бе, эш?»

СЫЛДЫСЧЫГАШ

«Океан-97» Бүгү Россия фестивалының дипломантызы. Кызыл, Красноармейская кудумчузу, 100. Парлалга бажыны, 4-кү кагыт, кабинеттер 75, 76, 77, 79.

Тургузукчулары: Тыва Республиканың парлалга болгаш информация талазы-биле күрүнө комитети. Тыва Республиканың нинти болгаш профессионал өөредилге яамызы.

Кол редактор Александр ШОЮН

Редакцияның адреси: 667000, Тыва Республика, Кызыл, Красноармейская кудумчузу, 100. Парлалга бажыны, 4-кү кагыт, кабинеттер 75, 76, 77, 79.

ФАКС 8(394) 22-2-06-17. Телефоннары: Кол редакторун — 2-06-17. Секретарь — 3-17-90. Килдистер — 3-17-87. Бухгалтерияны — 3-17-90.

Индексин 10013.

Тираж 3821 экз.

Чагыг №140.

Россия Федерациязының Парлалга, телерадио-мачыдыг болгаш массалыг коммуникация херектеринин талазы-биле яамынын Ортайык Сибирьде регионнар аразынын девискээр эргелели «Сылдысчыгаш» солуну бүртүкүн. Херечилели — Т-00015.

10 шакта. Херек кырында понедельникте 9.00 шакта. Редакция бижимел чүүлдерге, тирттырган, чурган, чуруктарга, шүлүк болгаш проза чогаалдарына сайгарыга калбас болгаш оларны элдеринге демирттигес, авторлар-биле чагылажылга чорутпас.

Солуну ТР-тин «Тыва-Океан» хурдунун унитарлыг булуургузунга парлаан. (Кызыл, Шетивикни-Крамчон, 1) Парлалгаже дужаары: график сзугаар понедельникте

Солуну РФ-тин парлалга болгаш массалыг коммуникация херектеринин талазы-биле Агенттилинин деткимчези-биле үндүрүп турар.